

in se ravnalo po neresnični latinski prislovi „inter arma silent musae“. Vzbuditi jih ni mogla ne sila, ne potreba, ne drugi vnanji vplivi. Še toliko se niso zganili, da bi bila zavzela stališče v nujnih stanovskih in šolskih vprašanjih. Zaman jih je klicala Zaveza v razposlani okrožnici k novemu društvenemu življenju, k zopetnemu delu za stanovsko korist, v prosepah šolstva in za blaginjo celokupnega naroda ter jim klicala: „ne smemo se zazibati v brezdelje. Glede na vojno samo, ne glede na šolstvo in ne glede na naše stanovske interese, bi se morali večkrat shajati na zborovanja. Tu naj se posvetuje in ukrepa Zavezino učitelstvo, kako naj z ljubeznijo in dejanjem služi vsemu in vsakemu, kdorkoli in karkoli deluje v prosepah zmagovite vojne, v tolažbo in podporo žalostnim in obupajočim, ostavljenim in trpečim. Na takih zborovanjih bi se izprožil marsikateri dober nasvet, kako pomagati in podpirati one, ki se bore za dom, cesarja, ki se bore za nas vse.“

Vnemar tudi ne smemo puščati svoje organizacije. Sveta dolžnost društvenih odborov je, da drže člane skupaj, da ne odpadajo in ne kaže tavati kot izgubljene ovce vsak po svoji poti. Mladim učiteljem, posebno začetnikom, ki pridejo v okraj, naj gredo društveni odbori na roko, vabijo naj jih v svojo sredo, pomagajo z besedo in dejanjem v njih težavnem poklicu.

Društveni odborniki naj tudi sedaj v teh hudih časih resno in vestno izvršujejo svoje funkcije tako v svojem delokrogu, kakor nasproti Zavezi.

Tovariši predsedniki Zavezinih društev nujno prosimo, da nam pošljejo v 14 dneh popoln imenik svojih članov; tovariši blagajniki pa članarino za leto 1915, pa tudi za leto 1914, kateri so še na dolgu.

Zavezino vodstvo prosi dalje, da blagovolijo tovariši tajniki sestaviti kratko poročilo o delovanju svojih društev od začetka vojne, t. j. od 26. julija 1914 do sedaj, ter ga odposlati z imenikom društvenih članov predsedništvu.

Tovariši predsedniki naj imajo v popolni evidenci vse učitelje vojske, ne le onih, ki so v naši organizaciji, sploh vse učitelje vojske v okraju, da sestavi Zaveza ob koncu vojne natančno statistiko. Predsedništvo Zaveze bo poslalo ob svojem času Zavezinim društvom v tem smislu sestavljen obrazec v izpolnitev.

Nobeno društvo ne sme zaspiti in razpasti med vojno vihar. Veliko odgovornost imajo v tem pogledu društveni odbori. One, ki ne store svoje dolžnosti, bo klicalo na odgovor slovensko učitelstvo. Zato glejte, da ne trpi škode učiteljska stvar!

Tako Zaveza svojim članom, kar je tovariš Fleret menda ne namenoma prezrl. Ali so imeli ti lepi nasveti in navodila kaj uspeha? Večina Zavezinih društev spi in počiva dalje; o teli ima prav tovariš Fleret, ker se boji, da bi ne zaspala za vedno.

Zakaj so opustile naše učiteljske organizacije med vojno vsako društveno delo? Vzroki so različni. Mnogi društveni odbori so bili mnenja, da ob vojni času, ko so odšli pod orožje naši najboljši in najzvestejši člani, ni mogoče nikako uspešno društveno delo. To so poudarjale posebno kranjske organizacije. V vojnem času do sklicanja avstrijskega parlamenta je bilo prav zelo omejeno svobodno zborovanje. Mnogo jih je bilo, ki so po pravici trdili, da je v sedanjih razmerah nemogoče spregovoriti na zborovanju svobodno besedo, zato je tudi izključena vsaka temeljita razprava in bi „ledina, ki smo jo v organizaciji že pred vojno povprečno plitvo orali in časih slabo pletli, postala celina“, kakor trdi tovariš Fleret. To je bil drugi vzrok, da so se zaprele zborovalne sobe. Najslabši izgovor za brezdrštveno dobo so pa navajali oni, ki hočejo vse delo odložiti za mirne čase po vojni. Ravno sedaj trka na šolska vrata važno šolsko vprašanje, o katerem ne razpravlja samo učitelstvo, ampak tudi široka javnost, namreč preosnova ljudskega in meščanskega šolstva. Ali naj rešitev tega silno važnega vprašanja prepustimo drugim faktorjem? Ali ni v prvi vrsti poklicano učitelstvo, da sodeluje in sorošuje šolsko vprašanje, vprašanje o vzgoji in pouku? Če pa odložimo delo v tej smeri za čas po vojni, smo mnogo ali pa vse zamudili in šolsko vprašanje bodo rešili brez nas in preko nas. Na delo torej že iz tega vzroka, ki je za nas in naše šolstvo življenskega pomena!

Zanemarjali smo svoja društva tudi zaradi tega, ker smo bili preobloženi z drugim delom zunaj šole. To je res. Nečem navajati, kaj so vse nalagali na rame ljudskega učitelja, trdim le, da je komaj dihal pod pezo dnevnih izven šolskih opravkov in izmučen do onemoglosti res ni bil sposoben za uspešno duševno delo. Poleg tega pa še velike skrbi v lastni hiši, skrb za vsakdanji kruh, žalost in tuga v rodovini. In kolike sitnosti provzročajo v sedanjih dneh potovanje, vedo le tisti, ki imajo svoje bivališče v bojnem ozemlju. Velik del našega učitelstva je moral zapustiti svoj dom in iti v tuji svet; drugi stoje pred bojno črto;

dan in noč jim hrušči na ušesa bojni vihar in ti trpini naj se poglobe v kako duševno delo?

Zakaj pa Zaveza rešuje samo najvažnejše in najnujnejše zadeve in skrbi v prvi vrsti, da vzdrži vsaj svoje liste? Nad njo so obesili takoj ob izbruhu vojne Damoklejev meč, zato se ni smela ganiti; nje glasilo je stalo na proskribcijski listini. Več sedaj ne smemo govoriti.

To so vzroki, ki opravičujejo nekatera učiteljska društva, da niso ničesar storila med vojno za splošno šolsko korist in za učiteljski interes. Seve da so tehtni, ali samo za nekatera društva, nedelavnosti drugih pa ne opravičujejo.

O tem sva s tovarišem Fleretom edina, da je treba napeti vse sile in premagati vse ovire, da se začne v nas zopet društveno delovanje.

Nikakor se pa ne strinjam z nekaterimi drugimi trditvami v Fleretovem članku. Oglejmo in presodimo jih nekoliko bolj natanko.

Tovariš Fleret omalovažuje vse dosejane delo v učiteljski organizaciji. Vzame naj v roke prejšnje letnike naših glasil, bere razprave o aktualnih stanovskih in pedagoških vprašanjih in prepričan se bo, če bo nepristranska njegova sodba, da smo na marsikaterem priročju ledino globoko preorali in lepo zrahljali. Prišli smo v mnogih raznih vprašanjih do zaključkov, ki se jih nam ni treba stramovati. V prvi vrsti mislim tu na zahtevo po podražavljenju ljudskega in meščanskega šolstva. Trdno stoji, da se je slovensko učitelstvo, ki je združeno v Zavezi, soglasno izreklo za podražavljenje, če ne štejemo enega in edinega društva, ki ni hotelo mej vojno zavzeti svojega stališča o tem vprašanju. Zato je imelo Zavezino glasilo popolnoma prav, ko je trdilo, da avstrijsko učitelstvo hrepeni po podražavljenju ljudskega in meščanskega šolstva in da je Zavezino učitelstvo edino v tem vprašanju. „Tovariš“ torej ni spregovoril dotičnih besed „nekontrolirano“ tja v en dan, temveč v trdni zavesti, da govori o dokončnih sklepih Zavezinega učitelstva. (Resnici na ljubo pa moram povedati, da ne najdem onega „nekontroliranega“ stavka v 7. številu „Učit. Tov.“) Mimo grede pripomnim, da bi pričakovali od tovariša Flereta, da bi bolj natanko navedel stavke, ki jih rabi v dokaz svoje trditve. Kje ste brali v „Učit. Tov.“, da smo ravnodušno čakali in celo pozdravljali oktroiranje podražavljenja šolstva v zvezi z znanimi „belang“? Bral sem pač v 7. številu „Učit. Tov.“ v članku „Naši razlogi in razlogi nemškega nacionalnega učitelstva za podražavljenje ljudskega in meščanskega šolstva“ te-le besede: „... vse to upajo doseči na ta način, da se upelje državni jezik, podražavi šola in v državni šoli uvede nemščino obvezni predmet. To so razlogi, ki jih slovensko napredno učitelstvo ne more odobravati ter jih ne sprejme in z vso odločnostjo odklanja in zavrača, ker je prepričano, da bi se s takimi naredbami ne poglobila državna misel. Doseglo bi se ravno nasprotno, kar se namerava. Mi smo zato, da se podražavi ljudska šola, toda tudi v državni šoli naj se poučuje mladina vseh avstrijskih narodov v materinem jeziku itd. To se vendar drugače bere nego Fleretova trditev, da smo ravnodušno pričakovali podražavljenja šolstva v zvezi z znanimi „belang“.

Iz vsega tega bi posneli, da je tovariš Fleret velik nasprotnik državne šole; pa ni, sam se je že v istem smislu izrekel zanj. V 17. št. „Učit. Tov.“ 1916, ko on govori o podražavljenju ljudskega šolstva, pravi doslovno: „Zahtevajmo podražavljenje ljudskega šolstva, ki se mu mora priznati odločno narodni značaj v vsem njegovem ustroju!“ Ali je ta stavek bolj kontroliran? Ali ne zahtevate enake preosnove in na isti podlagi? Tovariš Fleret pravi, da ni bilo o tem vprašanju posebne orientacije, nobenega razgovora, da je bila centralna organizacija pasivna in prepuščala deželni in okrajnim učiteljskim društvom, da se poprimejo vprašanja sama, če hočejo, ker iniciative v to ni bilo nobene. Zopet napačno. Iniciativo za gibanje za podražavljenje šolstva med slovenskim učitelstvom je dala naša centralna organizacija na svoji glavni skupščini v Opatiji leta 1896 in zavzela že takrat svoje stališče. Odslej se je večkrat razpravljalo o tem predmetu v Zavezi sami, in pritrdilno so se izjavila Zavezina društva. Smelo trdim, da bi bil sklep takšen, kakoršen je, če bi se bilo posvetovanje vršilo tudi po Fleretovem brezkončnem receptu, in naj bi bili medsebojni „stiki“ in medsebojno duševno „oplojevanje“ še tako tesni. Naj vendar ne misli tovariš Fleret, da je v splošnem slovensko učitelstvo tako zelo brezbržno, da se nič ne briga za važno stanovska in pedagoška vprašanja, da se nihče ne poglubi v njih. Prepričan sem, da so vsakemu Zavezinemu učitelju znani vsi razlogi, ki govorijo za in proti podražavljenju šolstva, da vzamem zopet za zgled isto vprašanje.

Nikakor ne morem pritrditi trditvi tovariša Flereta, da je hodila in hodi naša centralna organizacija po iniciativah k osrednji avstrijski ali kakim drugim osrednji zvezi. Ne nikdar! Osrednja avstrijska učiteljska organizacija je dete naše Zaveze, k nemški avstrijski učiteljski organizaciji pa Zaveza ni hodila na posodo, saj so ondaj razmere čisto drugačne. Naj nam podpre tovariš Fleret z enim samim zgledom svojo trditev. Iniciative naše Zaveze so izšle iz njenega ustroja in njenih članov. To lahko trdim z mirno vestjo; drugačnega mnenja tudi ne more biti tovariš Fleret, če sodi pravično.

Kar se tiče navodil, po katerih naj se vrše posvetovanja in razprave na društvenih zborovanjih pa samo eno. Tovariši v Savinjski dolini naj poverijo tovarišu Fleretu vodilno vlogo v svojem društvu, kjer naj praktično udeležijo svojo teorijo. Če se mu obnese in posreči, da dvigne društvo na višek popolnosti, mu bomo radi volje sledili vsi.

Pa še eno je, kar mi je že dolgo na srcu, da bi se rad pogovoril s tovarišem Fleretom. Ob vsaki priliki trdi, da je že enkrat potreba, da ločimo šolska od političnih vprašanj, in da naj ne posegamo pri popolnoma šolskem vprašanju brez potrebe na politično polje bomo to, kar smo.

Velja! Ein politisch Lied, ein garstig Lied. Ali pove naj nam tovariš Fleret, kako naj se ogne slovensko učitelstvo pri svojem delovanju zunaj šole politiki? Da, še več! Kako naj se ne dotika učiteljsko društvo, ki ni politično društvo, šolsko-političnih vprašanj? Slovensko ljudstvo je postalo politično zrelo; v najbolj zakonito gorsko vas se je zaneslo politično strankarstvo. V vseh večjih krajih imajo bralna, izobraževalna, prosvetna, pevška, gospodarska, telovadna društva, čitalnice, hranilnice in posojilnice in druge organizacije. Večinoma so jih ustanovile politične stranke. Ali naj učitelj stoji zunaj vseh teh prosvetnih organizacij, kjer lahko mnogo stori v prosepah ljudske izobrazbe? Pridejo volitve v občinski zastop, iz katerega izide krajni šolski svet, volitve za deželni in državni zbor. Nasproti si stojita šoli prijazna in šoli nasprotna stranka. Ali naj stoji učitelj malomarno ob strani, ko gre za mirni razvoj ljudske šole in dobrobit učiteljskega stanu? Kdo ima več interesa na tem, da vlada v deželi šoli in učitelstvu naklonjena stranka nego učitelj? Tako bi lahko našli še mnogo slučajev, da se učitelj pri svojem delovanju zunaj šole ne more ogniti politiki, če neče škodovati šoli in sebi. Tako posamezniki. Kako pa naj ločijo učiteljska društva, ki po svojih pravih sicer res ne smejo posegati v politiko, šolska vprašanja od političnih? Če razpravljamo o preosnovi, o podražavljenju šolstva, o preuredbi učiteljske, o višji učiteljski izobrazbi in o mnogih drugih sličnih vprašanjih, se moramo obračati na politične stranke. Kako naj izločimo tu politiko? Celot pri sestavljanju učnih načrtov hočejo politične stranke uveljaviti svoje nazore in načela. Kako se celo v čisto pedagoško delovanje vtika politika, se lahko prepriča tovariš Fleret, ako povpraša, kako nam je hotela politična stranka ugonobiti list, pri katerem sam marljivo deluje, ker ji ni, vseh razpravljal pedagoška vprašanja. Šola je po izreku velik cesarice Marije Terezije „politicum“ in s tem mora računati učitelstvo pri svojem delovanju.

Razširjenje nemškega šolstva v Trstu.

„Edinost“ piše: Čisto neopaženo se je državno nemško šolstvo v Trstu pred par tedni znatno izpolnilo. Šola v ulici Fontana, ki je obsegala prej deške in dekliške razrede ljudske šole ter v svojih dveh poslopih — v ulici Fontana in nasproti v ulici S. Francesco — dala prostora tudi deškim in dekliškim vzporednicam meščanskih šol na P. Lipsia, je zdaj urejena kot samo dekliška ljudska in meščanska šola, ljudski in meščanski deški razredi v hiši S. Francesco 25 so pa združeni v novo ljudsko in meščansko deško šolo v ulici S. Francesco. Dekliško ljudsko in meščansko šolo vodi c. kr. ravnatelj, cesarski svetnik A. Brunnlechner, ravnatelj na novi deški ljudski in meščanski šoli v ulici S. Francesco je pa imenovan c. kr. strokovni učitelj dekliške ljudske in meščanske šole P. Lipsia, Karel Niklas.

S to novo uredbo — novo je namreč le mesto ravnatelja, razredi so bili že prej odprti kot vzporednice šole v ulici Fontana in deške in dekliške na P. Lipsia — je doseglo nemško državno šolstvo v Trstu samostojno četrto ljudsko in meščansko šolo. Te šole so: 1. dekliška ljudska in meščanska šola P. Lipsia — ravnatelj K. Stolz; 2. deška ljudska in meščanska šola P. Lipsia — ravnatelj A. Endler; 3. dekliška ljudska in meščanska šola ulica Fon-

tana — ravnatelj A. Brunnlechner; 4. deška ljudska in meščanska šola ulica S. Francesco — ravnatelj K. Niklas. Vseh razredov je okoli 75, ki so za prve tri šole nastanjeni v državnih šolskih poslopih P. Lipsia in ulica Fontana, za četrto pa v zasebni hiši ulica S. Francesco 25, najeti na državne stroške. Koliko nemških, laških in slovenskih otrok je v teh popolnoma v nemškem smislu urejenih ljudskih in meščanskih šolah, tega danes ne vemo, upamo pa, da izvemo to koncem leta iz tiskanih letnih poročil. Za primerjanje onim, ki bi hoteli razmišljati o stvari, pa bodi povedano, koliko imamo v Trstu slovenskih ljudskih in meščanskih šol. Slovenci, ki nas je okoli 70 tisoč v Trstu, imamo te-le — zasebne ljudske in meščanske šole: 1. Osemrazredna deška ljudska in meščanska šola v ulici Giuliani (pri Sv. Jakobu) z vzporednico na Acquedottu (12 + 5 = 17 razredov) — ravnatelj I. Vrščaj; 2. osemrazredna dekliška ljudska šola v ulici Montecchi (pri Sv. Jakobu) (12 razredov) — šolska voditeljica M. Engelmanova; 3. osemrazredna dekliška ljudska šola v ulici Acquedotto 20 (8 razredov) — šolska voditeljica R. Golijeva. Prvi dve šoli — izvzemši deške vzporednice na Acquedottu — sta nastanjeni v šolskem poslopiju družbe sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu, tretja pa in deške vzporednice ljudske in meščanske šole pri Sv. Jakobu so nastanjene v hiši „Trgovske obrtne zadruge“, ki jo je najela družba sv. Cirila in Metoda! Da bo primerjanje popolno, bodi povedano še, da so vsi štirje ravnatelji, vsi učitelji in vse učiteljice in vsi šolski sluge gori omenjenih štirih nemških državnih šol plačani kot državni uslužbenci iz državnega zaklada. Ravnatelj slovenske zasebne deške ljudske in meščanske šole in voditeljici obeh osemrazrednih slovenskih zasebnih ljudskih šol ter 16 učiteljev, oziroma učiteljic in en katehet so plačani kot učitelji oziroma učiteljice — kakor ravnatelj oziroma voditeljici pa ne — kot državni uslužbenci iz državnega zaklada; gori navedeni ravnatelj in obe voditeljici v lastnosti šolskih voditeljev, potem 18 učiteljev, oziroma učiteljic, 4 pomožni katehetje in 3 šolski sluge so plačani kot zasebni uslužbenci iz zaklada družbe sv. Cirila in Metoda, ki plačuje iz svojega tudi vse druge stroške za vse tri šole. Koncem — da se lahko tudi to primerja — bodi še povedano, da do vzhodov v šolsko poslopje pri Sv. Jakobu, last družbe sv. Cirila in Metoda, ne vodi nikaka regulirana ter seveda tudi ne tlakana, a še manj normalno snažena in negovana javna cesta, ampak dva popolnoma zanemarjena kosa zasebne lasti — čigave: to bi morda mogel ugotoviti oni umetnik, ki se more orientirati v tržaški zemljiški knjigi — cest Giuliani in Montecchi, dočim so imenovane državne šole, kakor je znano vsakemu poznavalcu Trsta, situirane ob skrbno negovanih javnih cestah. Vidi se torej, da se tudi mestna uprava zaveda svojih dolžnosti napram slovenski šoli; najbrž se v tem ravna po državnih šolski oblasti.

Dostavljamo še, da se v zadnjem času mnogo govori o ustanovitvi državne nemške ljudske šole v Rojanu, ter da je pri Sv. Vidu že 2 leti dozidano poslopje za nemško šolo; poslopje je postavila uprava državnih železnic. Da je bil poleg nemškega mestnega otroškega vrtca pri Sv. Vidu odprtjen na državni deški ljudski in meščanski šoli P. Lipsia državen otroški vrtec, to posnamemo iz zadnjega „Verordnungsblatta“, ki objavlja imenovanje c. kr. vrtnarice M. Kuličke.

Zakaj pa „Verordnungsblatt“ ni doslej objavil imenovanja ravnatelja K. Niklasa — tudi tržaški „Tagblatt“ trdovratno molči o tem — tega ne umejemo. Ali je treba to skrivati? Nima več smisla to skrivanje zdaj, ko poznamo iz „Edinosti“: „Osterprogramm 1916“.

Srednješolske vesti.

V pokoj je stopil ravnatelj c. kr. višje realke v Ljubljani dr. R. Junowicz in je bil tem povodom odlikovan z oficirskim križem Franc Josipovega reda. Bil je dolgo vrsto let član c. kr. deželnega šolskega sveta.

Razpisani ravnateljski mesti. Razpisani ste ravnateljski mesti na gimnaziji v Novem mestu in na drugi državni gimnaziji v Ljubljani. Prošnje je vložiti do 15. julija 1917.

Kranjske vesti.